6. Национальный Полоцкий историко-культурный музей-заповедник (далее НПИКМЗ) – Ф. КП-1.
7. НПИКМЗ КП 000001.
8. НПИКМЗ КП 000002.
9. НПИКМЗ КП 000003.
10. НПИКМЗ КП 000005.
11. НПИКМЗ КП 000006.
12. НПИКМЗ КП 000007/А.
13. НПИКМЗ КП 000007/Б.
14. НПИКМЗ КП 000024.
15. НПИКМЗ КП 000066.
16. НПИКМЗ КП 002720/001.
17. О чём рассказывают иконы. Музейные занятия для учащихся 3-х классов. – URL: http://gallery.polotsk.museum.by/node/48727 (дата обращения: 12.09.2025).
18. Художественная галерея в Полоцке / Национальный Полоцкий историко-культурный музей-заповедник ; сост. : Л. М. Лысенко. – Минск : Рифтур, 2009. – 126 с.
19. Художественная галерея : [сайт]. – URL: http://gallery.polotsk.museum.by/ (дата обращения: 08.09.2025).

Канапацкі А.В.

ЗАСЛАЎЕ Ў ЧАС ВАЙНЫ 1812 ГОДА: МАГЧЫМЫЯ СПОСАБЫ АДЛЮСТРАВАННЯ Ў МУЗЕЙНАЙ ЭКСПАЗІЦЫІ

Ключавыя словы: Заслаўе, вайна 1812 года, ваенны канфлікт, рэгіянальны аналіз, музейная экспазіцыя

Вайна 1812 года, якая стала адным з ключавых канфліктаў у гісторыі Еўропы XIX стагоддзя, аказала значны ўплыў на тэрыторыю сучаснай Беларусі, у тым ліку на Заслаўе – старажытны горад з багатай гістарычнай спадчынай. Хоць асноўныя баявыя дзеянні вяліся ў іншых рэгіёнах, уключэнне Заслаўя ў ваенна-стратэгічны кантэкст таго часу адкрывае магчымасці для глыбокага рэгіянальнага аналізу. Улічваючы геапалітычнае становішча горада, яго сацыяльную структуру і культурныя асаблівасці, даследаванне мясцовых аспектаў вайны 1812 года дазваляе выявіць новыя грані ў разуменні тых падзей.

Гісторыка-культурны Музей-запаведнік “Заслаўе” як інстытуцыя, што займаецца захаваннем і інтэрпрэтацыяй матэрыяльнай і нематэрыяльнай спадчыны рэгіёна, мае патэнцыял стаць платформай для адлюстравання вайсковай гісторыі праз экспазіцыйныя, адукацыйныя і мемарыяльныя практыкі. У гэтым кантэксце актуальным становіцца пытанне: якім чынам можна рэпрэзентаваць падзеі вайны 1812 года на тэрыторыі Заслаўя ў музейнай прасторы, каб забяспечыць навуковую дакладнасць, культурную значнасць і грамадскую зацікаўленасць?

Для таго каб вызначыць магчымыя напрамкі музейнай рэпрэзентацыі вайны 1812 года, неабходна звярнуцца да канкрэтных гістарычных падзей, якія мелі месца на тэрыторыі Заслаўя і наваколля.

Так, у кантэксце падрыхтоўкі да ваенных дзеянняў супраць напалеонаўскай Францыі, 4 красавіка 1812 года імператар Расійскай імперыі Аляксандр I апублікаваў Маніфест, у якім абвясціў аб павелічэнні рэкруцскага набору. Гэты крок быў абумоўлены неабходнасцю мабілізацыі дадатковых чалавечых рэсурсаў для забеспячэння баяздольнасці арміі ва ўмовах маштабнага ваеннага канфлікту. Указаныя меры закранулі шырокія тэрыторыі імперыі, у тым ліку і беларускія землі, дзе адбывалася актыўная рэкрутацыя. Заслаўе, як адзін з адміністрацыйных і сацыяльна значных цэнтраў рэгіёна, таксама трапіла ў сферу дзеяння маніфеста [3]. Ва ўмовах ваенных дзеянняў 1812 года Заслаўе выконвала важную лагістычную функцыю ў сістэме забеспячэння арміі: на тэрыторыі горада быў размешчаны адзін з ключавых правіянцкіх магазінаў, які забяспечваў харчовымі запасамі ваенныя падраздзяленні. Гэта сведчыць пра стратэгічную значнасць населенага пункта ў агульнай

інфраструктуры тылу і падкрэслівае яго ролю ў арганізацыі матэрыяльна-тэхнічнага забеспячэння войска [4, с. 135].

Паводле даных, у Заслаўі на красавік 1812 года захоўвалася больш за 27 тысяч чвэрцяў мукі, каля 2,6 тысячы чвэрцяў крупы і звыш 24 тысяч чвэрцяў аўса. Такі аб'ём харчовых рэсурсаў сведчыць не толькі пра здольнасць горада забяспечваць значную колькасць ваенных падраздзяленняў, але і пра яго важную ролю ў агульнай сістэме тылавога забеспячэння. Наяўнасць розных відаў прадуктаў – ад асноўных зерневых да круп – паказвае на старанна прадуманую структуру харчовага рэзерву, якая ўлічвала патрэбы арміі ў розных відах ежы [5, с. 415].

У адпаведнасці з ваеннымі патрэбамі, пры такіх магазінах арганізоўваліся спецыялізаваныя вытворчыя аб'екты – хлебапякарні і сушыльні сухароў, прызначаныя для аператыўнага забеспячэння войска харчовымі рэсурсамі працяглага захоўвання.

У Заслаўі хутчэй за ўсё функцыянавалі пякарні двух канструктыўных тыпаў: традыцыйныя рускага ўзору і так званыя тавастгусцкія печы, якія адрозніваліся павышанай прадукцыйнасцю. Паводле ваенных нарматываў, 20 рускіх печаў пры трохразовым штодзённым распальванні забяспечвалі выпечку неабходнай колькасці хлеба для адной дывізіі. У сваю чаргу, тавастгусцкія печы, дзякуючы тэхналагічным асаблівасцям, дазвалялі дасягнуць аналагічнага аб'ёму вытворчасці пры выкарыстанні ўсяго шасці агрэгатаў [1, с. 23].

У перыяд падрыхтоўкі да ваенных дзеянняў супраць напалеонаўскай Францыі Заслаўе было ўключана ў агульна імперскую сістэму мабілізацыі, што пацвярджаецца ўдзелам у рэкруцкім наборы, абвешчаным Маніфестам імператара Аляксандра I ад 4 красавіка 1812 года. Горад выконваў важную тылавую функцыю ў сістэме матэрыяльна-тэхнічнага забеспячэння арміі: на яго тэрыторыі быў размешчаны адзін з ключавых правіянцкіх магазінаў. У сукупнасці гэтыя фактары сведчаць пра стратэгічную значнасць Заслаўя як тылавога лагістычнага цэнтра, які адыгрываў важную ролю ў забеспячэнні расійскай арміі падчас ваеннай кампаніі 1812 года.

Улічваючы значнасць Заслаўя ў кантэксце ваенных падзей 1812 года, а таксама яго ролю як тылавога лагістычнага цэнтра, узнікае неабходнасць асэнсаванага і шмат аспектнага адлюстравання гэтых фактаў у экспазіцыйнай прасторы Гісторыка-культурнага музея-запаведніка "Заслаўе".

Такая рэпрэзентацыя не толькі ўзбагаціць агульную канцэпцыю музея, але і дазволіць наведвальнікам глыбей зразумець гістарычнае значэнне горада ў падзеях Напалеонаўскіх войнаў.

З улікам гістарычнай ролі Заслаўя як лагістычнага і правіянцкага цэнтра падчас ваеннай кампаніі 1812 года, мэтазгодным уяўляецца стварэнне асобнай музейнай экспазіцыі, якая б адлюстроўвала функцыянаванне горада ў ваенна-адміністрацыйнай сістэме Расійскай імперыі. Канцэптуальна такая экспазіцыя можа быць выканана ў фармаце тэматычнага аб'екта, аналагічнага «Гандлёвай лаўцы», але прысвечанага выключна ваенна-лагістычнаму аспекту.

Асноўнай ідэяй экспазіцыі павінна стаць рэканструкцыя правіянцкага магазіна пачатку XIX стагоддзя, які дзейнічаў у Заслаўі. У межах гэтай прасторы магчыма адлюстраванне матэрыяльных сведчанняў ваеннага забеспячэння: макеты складскіх памяшканняў, мяшкі з мукой, бочкі з крупамі, скрыні з аўсом, а таксама інструменты і прылады, што выкарыстоўваліся для захоўвання і перапрацоўкі прадуктаў. Асобны сегмент экспазіцыі можа быць прысвечаны хлебапякарным тэхналогіям, у тым ліку тавастгусцкім печам, з тлумачэннем іх канструктыўных асаблівасцей і прадукцыйнасці ў параўнанні з традыцыйнымі рускімі печамі.

Інфармацыйнае напаўненне павінна ўключаць дакументальныя матэрыялы: копіі маніфеста Аляксандра I, рэкруцкія спісы, лагістычныя схемы, а таксама

вытрымкі з справаздач аб стане запасаў у Заслаўі на красавік 1812 года. У якасці дадатковых элементаў могуць быць выкарыстаны карты ваенных шляхоў, якія праходзілі праз рэгіён, і дыяграмы, што ілюструюць аб'ёмы паставак і спажывання харчовых рэсурсаў. Такі музейны аб'ект будзе спрыяць фарміраванню цэласнага ўяўлення аб ролі Заслаўя ў ваеннай гісторыі Беларусі, падкрэсліваючы не толькі яго адміністрацыйнае значэнне, але і ўдзел у забеспячэнні арміі ў перыяд аднаго з найважнейшых канфліктаў XIX стагоддзя. Экспазіцыя можа стаць асновай для адукацыйных праграм, навуковых даследаванняў і культурна-асветнай дзейнасці [2].

Такім чынам, аналіз ваенна-гістарычнага кантэксту Заслаўя ў перыяд вайны 1812 года дазваляе сцвярджаць, што горад выконваў важную функцыю ў сістэме тылавога забеспячэння расійскай арміі, спалучаючы адміністрацыйны, лагістычны і вытворчы патэнцыял. Наяўнасць значных харчовых рэсурсаў, арганізацыя спецыялізаваных пякарных аб'ектаў і ўдзел у рэкруцкай кампаніі сведчаць пра яго інтэграванасць у агульнаімперскія ваенна-стратэгічныя механізмы. Улічваючы адсутнасць баявых дзеянняў на тэрыторыі Заслаўя, горад захаваў сваю інфраструктуру і здольнасць выконваць пастаўленыя функцыі, што падкрэслівае яго значнасць у тылавым забеспячэнні.

У гэтым кантэксце стварэнне асобнай музейнай экспазіцыі, прысвечанай ролі Заслаўя ў вайне 1812 года, у межах Гісторыка-культурнага музея-запаведніка "Заслаўе" з'яўляецца навукова абгрунтаваным і культурна актуальным крокам. Такая экспазіцыя здольная не толькі ўзбагаціць рэгіянальны гістарычны наратыў, але і стаць платформай для міждысцыплінарнага дыялогу, адукацыйных ініцыятыў і далейшага даследавання мясцовага ўкладу ў агульнаеўрапейскія ваенна-палітычныя працэсы XIX стагоддзя.

1. Вещиков, П. И. Военное хозяйство русской армии в Отечественной войне 1812 года / П. И. Вещиков // Пространство и Время. – 2012. – № 3. – С. 20–31.
2. Гісторыка-культурны музей-запаведнік "Заслаўе" : [сайт]. – URL: https://zaslaue.by/ (дата звароту: 01.09.2025).
3. Нацыянальны гістарычны архіў Беларусі (НГАБ). – Ф. 588. Воп. 1. Спр. 213. Арк. 9.
4. Отечественная война и русское общество : в 3 т. – Т. 3 / ред. совет: А. К. Дживелегов, С. П. Мельгунов, В. И. Пичета. – М. : Изд. Т-ва И. Д. Сытина, 1911. – 275 с.
5. Скалон, Д. А. Столетие военного министерства. 1802–1902 – Главное Интендантское управление. Исторический очерк / Д. А. Скалон. – СПб. : Тип. «Бережливость», 1903. – 542 с.

Крумплеўская Г.А.

ЭТНАГРАФІЧНЫЯ ЭКСПЕДЫЦЫІ НА ТЭРЫТОРЫІ ВІЦЕБСКАЙ ВОБЛАСЦІ Ў ДРУГОЙ ПАЛОВЕ XX СТАГОДДЗЯ (ПА МАТЭРЫЯЛАХ АРХІВА ІНСТЫТУТА МАСТАЦТВАЗНАЎСТВА, ЭТНАГРАФІІ І ФАЛЬКЛОРА ІМЯ КАНДРАТА КРАПІВЫ НАН БЕЛАРУСІ)[5]

Ключавыя словы: этнаграфічныя экспедыцыі, Віцебская вобласць, матэрыяльная і духоўная культура, матэрыялы архіва Інстытута мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору імя Кандрата Крапівы.

Найважнейшым цэнтрам даследавання і захавання этнаграфічнай спадчыны беларусаў на працягу многіх дзесяцігоддзяў з'яўляецца Акадэмія навук БССР/НАН Беларусі. Збіральніцкая і даследчыцкая дзейнасць у галіне этнаграфіі і фальклора праводзілася навуковымі супрацоўнікамі спачатку ў сектары этнаграфіі і фальклора Інстытута гісторыі, а з 1957 г. – у Інстытуце мастацтвазнаўства,

[5] Дадзены артыкул падрыхтаваны ў рамках праекта БРФФД Г25М-035 «Полевые этнографические исследования на территории Витебской области во 2-й пол. XX в. (по материалам архива Института искусствоведения, этнографии и фольклора им. К. Крапивы НАН Беларуси): комплексное изучение» (дзяржрэгістрацыя №20250912 ад 18.06.2025 г.)